REGLEMENTĂRILE NORMATIVE ALE ASISTENȚEI JURIDICE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIE PENALĂ PRIN PRISMA EVOLUȚIEI LOR ISTORICE

CUCIURCĂ Angela,

Doctor în drept, conf. univ.,

Universitatea de Studii Europene din Moldova

E-mail: cuciurcaangela@mail.ru

REZUMAT

Subiectul abordat este unul actual și rezidă din interesul manifestat pentru cunoașterea evoluției istorice a reglementărilor normative ale asistenței juridice internaționale în materie penală. Acordarea reciprocă de către state a asistenței juridice internaționale în materie penală ocupă un loc important în cooperarea internațională în scopul combaterii criminalității. Acordarea asistenței reciproce poate fi fructuoasă numai cu condiția evidenței multilaterale a actelor normative în vigoare, care se conțin în legislația națională și în tratatele internaționale, numai în baza estimărilor reale atât a situației actuale, cât și a perspectivelor probabile a interacțiunilor acestora la nivel de creare și aplicare a legilor.

Cuvinte-cheie: asistență juridică internațională, combaterea criminalității internaționale, cooperare internațională, extradare reciprocă a infractorilor refugiați, criminalitate internațională, geneza reglementărilor normative.

NORMATIVE REGULATIONS OF INTERNATIONAL JURIDIC ASSISTANCE IN PENAL MATERIALS IN THE PRISM OF THEIR HISTORIC EVOLUTION

CUCIURCĂ Angela,

PhD in Law, Associate Professor,

University of European Studies of Moldova

E-mail: cuciurcaangela@mail.ru

SUMMARY

The actuality of the subject is due to the interest shown in knowing the historical evolution of the normative regulations of international legal assistance in criminal matters. The mutual provision by states of international legal assistance in criminal matters occupies an important place in international cooperation in the fight against crime. The provision of mutual assistance can be fruitful only on condition that the multilateral record of the normative acts in force, which are contained in national law and international treaties, is contained only on the basis of actual estimates of both the current situation and.

Key words: international legal assistance, combating international crime, international cooperation, mutual extradition of refugee criminals, international crime, the genesis of normative regulations.

Introducere. Asistența juridică internațională este strâns legată de apariția și dezvoltarea statelor, a unor entități internaționale și de modificările referitoare la relațiile internaționale, evoluând o dată cu schimbările politice, economice, conceptuale și de mentalitate din societățile timpului.

Cunoașterea apariției și dezvoltării instituțiilor care fac obiectul de cercetare al unei științe este un element de o primordială importanță pentru înțelegerea fenomenelor. Această secțiune este valabilă în domeniul dreptului, în care dinamica socială și politică în cadrul evoluției generale a societății configurează fenomenul juridic,

influențându-l în mod hotărâtor.

Geneza dreptului este în general legată de apariția istorică a statului în cadrul organizării sociale a comunităților umane, iar apariția dreptului internațional nu poate ocoli un asemenea proces.

Deși unele reguli intercomunitare au apărut încă în perioada gentilică, anterioară apariției statului, cristalizarea unor norme juridice, consacrate ca atare, nu s-a putut face decât odată cu apariția statului și a relațiilor interstatale.

Materiale și metode. Cercetarea materializată în prezentul studiu a fost realizată prin aplicarea metodei

construcției abstracte, a interpretării logice a normelor de drept, metoda istorică, precum și metoda comparării.

Rezultate și discuții. Începuturile dreptului internațional se situează în antichitate, fiind legate nemijlocit de lupta permanentă, specificată epocii [4, p.27], între statele nou constituite pentru cucerirea de teritorii și capturarea sclavilor care constituiau principala forță de muncă. Astfel, după cum istoria o atestă primele reguli de drept internațional au apărut în statele Orientului Antic - China, India, Statul Hitit, statele din Mesopotamia, Egipt, apoi în Grecia și Roma Antică.

Apariția primelor reglementări ale relațiilor interstatale este strâns legată de fenomenul războiului, dreptul internațional dezvoltându-se astfel la începuturile sale, în principal, ca un drept al războiului și abia ulterior ca un drept al păcii și cooperării între state.

Asistența juridică internațională în materie penală face parte atât din dreptul procesual penal cât și din dreptul internațional.

În legislațiile penale din toate epocile și din toate orânduirile se găsesc, în număr mai mic sau mai mare, diferite reguli cu caracter procesual care prevăd cum și când se aplică asistența juridică internațională în materie penală [4, p.56].

Numeroase inscripții datând din mileniul al doilea î. Hr. atestă încheierea unor tratate de pace de alianță de către regii Egiptului, Babilonului, Asiriei și Indiei.

Tratatele internaționale erau considerate sacre și, pentru asigurarea respectării lor, cuprindeau anumite forme religioase consacrate. Încheierea acestora angaja adesea complexe tratative diplomatice duse de către diplomații specializați sau de misiuni diplomatice ad-hoc.

În ce privește Grecia Antică, în secolele VI-IV î. Hr. între cetăți au apărut și ulterior s-au dezvoltat unele reguli de drept internațional în domenii foarte variate cum sunt negocierile, tratatele religioase, tratatele de pace, de alianță militară sau de sprijin reciproc, ca și metodele de rezolvare pașnică a diferendelor, între care arbitrajul și mediațiunea.

Evul mediu constituie o epocă în care, ca și în alte domenii ale vieții spirituale și sociale, principiile, ideile și normele de drept internațional au cunoscut umbre și lumini, încălcarea brutală a regulilor existente anterior și preluate din antichitatea greacă și romană, dar și dezvoltări doctrinare și instituționale cu efecte pozitive.

La începutul feudalismului fărâmițarea statelor, ca urmare a destrămării Imperiului Roman de Apus și la lipsa unor autorități centrale puternice au făcut ca regulile de drept internațional să cunoască în general o stagnare, chiar un puternic regres în unele domenii și perioade.

În lumea islamică în epoca medievală am putea observa unul din principiile asistenței juridice internaționale și anume, că în timp de război era interzisă tratarea inumană a prizonierilor și eliberarea acestora contra unei sume de bani, aceasta fiind unul dintre principiile de bază în timpul războiului și care are consfințit în cartea lor sfântă, Coranul.

În epoca modernă, inaugurată de revoluția din Anglia din 1649, dar ilustrată în mod deosebit prin principiile consacrate de Revoluția franceză din 1789, dreptul internațional a cunoscut o puternică afirmare, o dată cu

progresele generale realizate pe plan politic și juridic, în acord cu dezvoltarea generală a societății umane.

Odată cu formarea Țării românești și a legii țării, legiuitorul național acordă o atenție deosebită la relațiile dintre obști în procesul penal [5, p.47].

Astfel în sec. IV-VIII s-a realizat procesul de ontogeneză a românilor, popor cu religie creștină, având o organizare proprie în cadrul statului și norme de reglementare a relațiilor în obște. Odată cu afirmarea ca unitate etnică românii s-au organizat și politic, mai multe obști se uneau în uniuni, confederații de obști, în vederea realizării unor obiective comune, folosirea mai eficientă a unui teritoriu relativ unic.

Odată cu formarea țărilor au fost preluate norme după care se conduceau obștile fiind întărite prin autoritatea aparatului politic al țărilor. Dar s-au adăugat în condiții noi și norme noi, și totalitatea acestor norme, pe atunci, forma legea țării. Legea țării avea sensul de ansamblu de norme nescrise, legate prin convingere, credință, o legătură internă, ceea ce la romani era „mos” - obicei. La judecată participa toată obștea românească, dar diferite componente ale ei aveau o contribuție diferită în examinarea litigiilor.

În legea țării existau și două forme specifice de proces, ca prinderea urmei și căutarea lucrului dispărut [5, p.63]. Aceste două forme pot fi numite chiar asistență juridică în materie penală. Fiindcă prinderea urmei era înfăptuită de toată obștea, adică se cerea de a găsi infractorul după urmele sale. Cererea fiind înaintată de către organele obștii care și erau:

- adunarea megieșilor, a tuturor șefilor de gospodării ce puteau rezolva toate problemele obștii;
- oamenii buni și bătrâni aleși dintre șefii de gospodării și de familii pentru calitățile lor intelectuale și care aveau atribuții judecătorești;
- juzii-șefi militari și judecătorii obștii cu atribuții de organizare a apărării față de străini și de asigurare a liniștii interne. Juzii erau aleși la adunarea megieșilor.

Așadar, se considera că unde se termină urmele, acolo este infractorul. Deseori urmele duceau până la drumul mare sau într-un loc nelocuit, apoi prinderea urmei era suspendată. Ajungând la drumul mare sau la hotarele cu alte obști, urma era transmisă obștii vecine, dacă ajungea astfel până la hotarul obștii vecine. Iată aici putem spune că asistența juridică în materie penală este acordată chiar și în evul mediu, în perioada formării legii țării.

Organele obștii respective cereau obștii străine extrădarea infractorului, dacă obștea străină nu extrăda infractorul, apoi urma dezvădarea, suportată de întreaga obște.

O altă formă specifică de asistență poate fi considerat „svodul”, care înseamnă căutarea lucrului dispărut care se făcea prin anunțul public, repetat de câteva ori. Acest svod, la fel, poate fi considerat ca cerere de asistență juridică.

Aceste forme procesuale, care la prima vedere erau destul de simple, asigurau, de fapt, bunul mers al treburilor, liniștea în obște, în condițiile când viața avea un cadru mai restrâns și mai simplu.

În perioada sec. XIV- XVI aceste două forme procesuale se păstrează, cu toate că dreptul cutumiar sau legea țării este aplicată în continuare, se formează și

funcționează alte izvoare de drept, și anume, în această perioadă există un pluralism de izvoare de drept.

Se aplică ca mai înainte prinderea urmei, adică prinderea infractorului după urme, și svodul, adică căutarea lucrului dispărut. Aici putem vorbi chiar și de primul tratat de acordare a asistenței juridice internaționale în materie penală. Astfel în anul 1540 se încheie un tratat moldo-polon, unde se prevede că nici frontiera de stat nu era o piedică pentru ducerea urmei, care continua și mai departe cu condiția primirii unui permis special de la căpitanii de la frontieră.[5, p.74] În acest tratat se prevede obligația satelor de la frontieră din ambele părți, care n-au putut duce urma mai departe, de a repara dauna.

Prima formă a asistenței juridice internaționale în materie penală, cunoscută din cele mai vechi timpuri este instituția extrădării, care presupunea anumite înțelegeri între state de predare reciprocă a infractorilor refugiați pe teritoriul lor. Astfel, extrădarea a fost întâlnită, pe teritoriul țării noastre, încă din vremea lui Ștefan cel Mare (1498-1499), care s-a adresat unui principe străin cerându-i să extrădeze mai mulți români fugari.

Istoria soluționării în tratatele internaționale a problemelor, legate de activitatea statelor în vederea realizării intereselor justiției, își ia începuturile în sec. XVII. În această perioadă de timp începe a se forma doctrina paneuropeană a dreptului internațional, conform căreia coordonarea problemelor interstatale nu avea loc în bază religioasă, ci deja în bază normativ legală [11, p.76]. Însă extrădarea infractorilor ca institut apartine în dreptul internațional și procesul penal în istoria Moldovei atinge o dezvoltare semnificativă numai în sec. XVIII.

Toate tratatele, încheiate de Moldova cu alte state în acel timp, se deosebesc unul de altul din punct de vedere al plenitudinii deciziei lor. Dar în toate privințele primul loc se atribuie convențiilor despre extrădarea infractorilor: ele sunt mai multiple, detaliate și continuă să se încheie în decursul întregului secol XIX. Ulterior merg convențiile despre extrădarea dezertorilor, convențiile despre diverse tipuri de asistență juridică. Este necesar de menționat acel fapt, că în convenții nu numai că se stabilesc drepturile și obligațiile statelor în soluționarea oricărei probleme, dar de asemenea, se marchează cercul acelor acțiuni, efectuarea cărora trebuie să fie refuzată. O excepție mai generală a acestui gen sunt acțiunile politice, și anume:

- când justiția unei țări solicită asistență de la altă țară referitor la cazul, în care supusul ultimei figurează în calitate de învinuit;
- când adresarea judiciară este provocată de examinarea faptei, care nu se pedepsește după legile țării, de la care se solicită asistență;
- când se solicită asistență la examinarea convențiilor pur fiscale.

Cu toate acestea, deși existau în șir de tratate și convenții, problemele procedurale ale cooperării Moldovei cu alte state în domeniul acordării asistenței juridice în materie penală, și în special problemele extrădării infractorilor străini nu se soluționau integral. Astfel, I. Foinițchi în lucrarea sa „Cursul de procedură penală” menționează, că extrădarea se determina în

întregime de convențiile existente cu statele străine însă elaborarea institutului propriu-zis se referea la domeniul dreptului internațional.

Perioada de după primul război mondial cunoaște un progres de reînnoire atât în planul principiilor de drept internațional care guvernează relațiile dintre state, cât și în reglementarea concretă a unor probleme de drept internațional.

În perioada menționată au fost încheiate noi și importante instrumente juridice pentru combaterea criminalității internaționale, în mare parte în vigoare și astăzi. Dintre acestea sunt de menționat: Convenția referitoare la sclavie - 1926; Convenția pentru prevenirea și reprimarea terorismului - 1937; Regulile Standardelor minimale de tratare a deținuților - 1995; Convenția cu privire la extrădare - 1957; Convenția Europeană de asistență juridică în materie penală - 1959; Convenția europeană despre valabilitatea internațională a sentințelor pe cauze penale - 1970.

După al doilea război mondial, dreptul internațional public a cunoscut o puternică dezvoltare și în același timp un important salt calitativ.

Între timp, în ultimul sfert al secolului XX în doctrină a început a se dezvolta o altă concepție conform căreia un asemenea institut important, ca extrădarea infractorilor, ce abordează interesele justiției, nu trebuie să fie în întregime lăsat la aprecierea unor convenții diplomatice, determinate uneori de opinii întâmplătoare, ci merită reglementare de către legislația națională, care trebuie să traseze hotarele convențiilor admisibile. În corespundere cu aceasta într-un șir de state ale Europei și Americii au fost editate legile despre condițiile și ordinea satisfacerilor cerințelor despre extrădare (Luxemburg, 1870, Anglia, 1870, Belgia, 1874, Olanda, 1975, Elveția, 1872).

În România, extrădarea, ca formă a asistenței juridice internaționale în materie penală a fost reglementată, pentru prima dată, în Constituția Principatelor Unite Moldova și Țara Românească [7, p.97], dar care, fiind supusă promulgării, nu a fost admisă de către Al. I. Cuza, fiind respinsă prin scrisoarea nr. 206 din 12 noiembrie 1859. În conformitate cu art. 28 alin. (3) din această Constituție, „Oricine este refugiat în statul român nu poate fi extrădat decât existând reciprocitate de extrădare”.

În Codul penal a lui Carol al II-lea erau recunoscute infracțiunile politice [8, p.120] și dreptul de azil pentru refugiații politici, ca un reflex al reglementărilor internaționale în materie, care exprimau, de fapt, reacția socială normală față de faptele cu un deosebit grad de pericol social, destabilizatoare, ce încercau a fi motivate pe considerente politice.

La începutul sec. XX elaborarea concepției date a fost exprimată în tendința de elaborare a bazelor naționale ale institutului extrădării, care trebuiau mai apoi preluate de unele legi naționale. Soluționării acestei probleme i s-a acordat o atenție mare la Congresul Uniunii Criminaliștilor din Bruxelles care a avut loc în anul 1910. Pe această cale a mers și legislativul nostru național.

Un rol deosebit în dezvoltarea dreptului internațional l-au avut cele două conferințe de la Haga, din 1899 și 1907, care au dat naștere convențiilor în care erau

codificate procedurile de amplexare a neînțelegerilor dintre state, fiind formate bunele practici, medierea și concilierea, se instituiau pentru prima dată comisiile internaționale de anchetă, se organizează arbitrajul internațional și se reglementează probleme importante.

Totodată, prin Convențiile de la Haga din 1907 se realizau progrese importante în reglementarea mijloacelor de rezolvare pașnică a diferendelor, fiind tratate pe larg procedurile de conciliere și de anchetă și înființându-se Curtea Permanentă de Arbitraj care funcționează și astăzi.

Când Moldova se afla încă sub egida imperiului socialist rus, unele decizii despre condițiile admisibilității extrădării au fost introduse în Pravila (Codul) penală din 1903 (art. 13 și comp. 1 p.1). În afară de aceasta, într-o Consfătuire Specială pe lângă Consiliul de Stat pentru examinarea pravilei penale „era indicat la dorința studierii detaliate a problemei, care trebuie să-și găsească loc în statutul procedurii penale” [10, p. 213].

Rezultatele cercetărilor teoretice și perfecționării legislației naționale în planul problemelor examinate a fost practic reduse la zero în legătură cu apariția „statului de tip nou”, și anume, Republica Sovietelor. Deja primele Decrete ale Puterii Sovietice, [5, p.82] care au proclamat libertatea Republicii față de toate obligațiile internaționale ale fostului Imperiu Rus, au pus începuturile aceluia fapt, că la soluționarea problemelor juridice de cooperare între state, cu privire la combaterea criminalității s-au luat în considerare nu normele convenționale și obiceiurile juridice în vigoare din dreptul internațional, nu precedentele practicii de cercetare penală deja formate, ci în exclusivitate considerentele ideologice. Toate tratatele de până la revoluție, care se găseau în contradicție cu bazele conștiinței juridice și orânduirii sociale socialiste, au fost declarate nule. De rând cu aceasta, atât în practica sa interstatală, cât și în tratatele internaționale, Statul Sovietic soluționa pe nou problemele extrădării infractorilor, a fost creată altă abordare a dreptului de azil, a fost adoptată o ordine simplificată de naturalizare.

Astfel, institutul de azil politic și principiul neextrădării emigranților politici au căpătat un conținut deosebit, unde criteriile principale ale eliberării de răspundere penală au devenit participarea la „lupta de clasă împotriva capitalismului mondial”, în mișcarea comunistă și muncitorească. Gravitatea crimelor comise de către persoanele, extrădarea cărora se cerea, nu se lua în considerație. Situația se complica, de asemenea prin aceea, că practic lipseau convențiile internaționale cu alte state – cele anterioare au fost anulate, iar încheierea altor convenții noi necesita decizii de compromis, acordul ambelor părți, la ce Statul sovietic nu putea merge sau mergea fără nici o plăcere și nu până la capăt.

Dezvoltarea ulterioară a institutelor procedurale ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești avea loc deja în componența Uniunii RSS, unde problemele, legate de colaborarea internațională a Moldovei în combaterea criminalității se soluționau la nivel unional.

În perioada dintre două războaie direcțiile principale ale politicii externe Socialiste erau lupta pentru interzicerea agresiunii, soluționarea problemei de asigurare a securității internaționale se dezarmarea. În

iulie 1933 la Londra Uniunea Sovietică a propus celor 10 state să semneze Convenția despre determinarea agresiunii, care avea o mare importanță politică și de drept internațional și a jucat un rol cunoscut în aprobarea de către Adunarea Generală ONU a rezoluției de la 14 decembrie 1974, care conținea definirea agresiunii recunoscută astăzi ca infracțiune internațională. Totodată, în domeniul așa numitei diplomații secrete se încheie pactul germano-sovietic despre neagresiune din anul 1939, conținutul protocoalelor secrete ale căruia în realitate însemna împărțirea „sferelor de influență” în Europa de Est între Germania și URSS. În același timp, participarea la colaborarea internațională a statelor în domeniul combaterii criminalității se reduce practic la „zero”. Doctrina interstatală existentă a „imaginii dușmanului extern”, examinarea dreptului internațional ca una din forme, în care decurge lupta a două sisteme de clasă antagoniste [12, p.18] s-a reflectat asupra promovării politicii externe a „cortinei de fier”, după care într-un mod absolut denaturat se trata institutul de azil politic, se ignorau obiceiurile de drept internațional ale extrădării criminalilor, mai mult decât atât, cu aprobarea și stimularea secretă a Conducerii Sovietice se finanțau și se organizau acte teroriste pe teritoriile statelor străine.

Sfârșitul celui de-al Doilea război mondial a adus la o amplasare nouă a forțelor pe arena internațională în tot sistemul de relații internaționale. Un șir întreg de convenții internaționale multilaterale, participantul căreia, fără îndoială, era și Republica Moldova, în cadrul Uniunii Sovietice, au elaborat și au consfințit unul dintre primele blocuri de tratate, legate anume de combaterea criminalității organizate, independentă de sistemele de drept național și de structura socială și statală a diverselor țări. Aceasta se referea la stabilirea și mecanismul realizării răspunderii penale pentru crimele împotriva păcii, crimele militare și crimele împotriva umanității.

Nu putem să nu menționăm acel fapt, că formarea blocului țărilor socialiste, după cel de-al doilea război mondial, și crearea Consiliului de asistență economică reciprocă (CAER) a dat un nou impuls în formarea bazei normative, în temeiul căreia ulterior se efectua colaborarea Moldovei cu statele străine în combaterea criminalității internaționale.

În cadrul CAER între Uniunea Sovietică și celelalte țări – participante au fost încheiate tratate bilaterale cu privire la asistența juridică în materie civilă, familială și penală, unde au fost stabilite nu numai cazurile de cooperare a URSS cu statele socialiste, dar și nemijlocit procesul propriu-zis al acestei cooperări. Vorbind cu alte cuvinte, a fost elaborat mecanismul reglementării juridice a problemelor, care apar la îndeplinirea unor acțiuni procesuale penale în vederea asigurării asistenței juridice internaționale, precum și a extrădării infractorilor.

Pe lângă dezvoltarea activă a colaborării reciproce cu țările socialiste în vederea combaterii criminalității, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească în cadrul Uniunii Sovietice devine participant al unui șir de convenții multiple multilaterale, încheiate în cadrul Organizației Națiunilor Unite. Convențiile date reglementează diferențiat contactele internaționale. În unele cazuri convențiile se limitează doar la declarațiile

cu caracter general despre obligațiile statelor de a-și da concursul în combaterea unor sau altor fapte ilegale, în altele – se stabilește obligația statelor de a aproba măsurile legislative și administrative necesare pentru asigurarea condițiilor necesare ale colaborării juridice. De regulă, normele convențiilor internaționale cu privire la combaterea criminalității au fost implementate în legislația noastră națională pe calea introducerii completărilor la Codul penal al RSSM [5, p.83] (de exemplu, art.75 CP din 24.03.1961, introduce reglementările Convenției ONU din 14.11.1970 privind măsurile îndreptate spre interzicerea și prevenirea introducerii, scoaterii, și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale).

Anume în această perioadă apare și capătă o răspândire largă o asemenea noțiune, ca criminalitatea internațională. Doctrina sovietică de drept național a elaborat diverse definiții ale acestui fenomen [9, p.45]. O definiție mai amplă și mai exactă a criminalității atât în ansamblu, cât și a criminalității internaționale, în parte, este prezentă în lucrările lui I. Karpeț. El determină criminalitatea ca un fenomen social istoric, care are motivele, dinamica și legitățile sale de dezvoltare, și care include în sine atât totalitatea infracțiunilor, comise în societate în perioada respectivă de timp, cât și caracterizarea acestora prin indicii cantitativi (stare) și calitativi (structura, caracterul faptei prejudiciabile) [13, p.78]. Determinând noțiunea de criminalitate în genere, este necesar, de asemenea, de evidențiat trăsăturile specifice, proprii numai criminalității internaționale. Acesta este, în primul rând, caracterul transnațional al fenomenului dat. Ulterior, faptul, că formele și metodele de combatere a criminalității internaționale sunt condiționate de natura de conciliere a rapoartelor juridice internaționale, de aceea tipurile și caracterul crimelor, care constituie criminalitatea internațională de asemenea sunt foarte specifice.

În aspect istoric formarea unui asemenea fenomen ca criminalitatea internațională, avea loc în legătură cu apariția necesității combaterii infracțiunilor comise de străini. Însă treptat a devenit evident, că deși crimele de acest gen și lezează interesele diverselor state, iar infractorii care le-au comis, circulă din țară în țară, totuși faptele criminale după caracterul său rămân infracțiuni penale comune, cum sunt: omorul, jaful, escrocheria etc., iar gravitatea principală a combaterii acestor infracțiuni se află în sfera interstatală.

După datele revistei mondiale a ONU despre starea criminalității din anii 1976-1980 numai numărul crimelor, legate de business-ul bazat pe fabricarea și realizarea substanțelor narcotice a crescut în lume cu 120% [6, p.123].

Violența, terorismul, comercializarea ilegală a substanțelor narcotice capătă o răspândire tot mai largă; acestea se explică prin aceea, că criminalitatea organizată crește și capătă un caracter transnațional. În rezoluția Asambleei Generale ONU nr.44/72 se menționează, că „creșterea atât a numărului și seriozității crimelor în multe regiuni ale lumii”, cât și a „consecințelor lor negative pentru calitatea vieții și protecției drepturilor omului și a libertăților fundamentale” mărturisesc despre înrăutățirea situației [6, p.125].

De rând cu operațiile ilegale cu substanțe narcotice, cu diverse forme de trafic uman și piraterie aeriană au apărut și au căpătat o răspândire destul de largă noile infracțiuni cunoscute cu caracter internațional, așa ca: infracțiuni împotriva mediului ambiant, terorismul, comercializarea ilicită a armelor, precum și infracțiuni informaționale, care ascund în sine un pericol ascuns, dar mortal pentru omenire. Criminalitatea organizată pătrunde în business-ul legal, sistemul financiar internațional, iar legătura ei cu crimele economice și corupția aparatului de conducere devine tot mai evidentă. Criminalitatea transnațională a devenit una din cele mai urgente probleme, care stă în fața societății contemporane. Ea a atins proporții fără precedent și utilizează metode noi, anterior necunoscute. Problema criminalității, care cândva tradițional se considera o chestiune strict internă, deja nu se poate soluționa de guvernele statelor de sine stătător, din motiv că nici un sistem de drept nici a unui stat nu este capabil să posede întregul volumul de informație despre toate infracțiunile cu caracter internațional, comise pe teritoriul său, și nu dispune de mijloace suficiente pentru tragerea la răspundere penală a persoanelor vinovate, deoarece efectuarea fără dificultăți a urmăririi penale e posibilă în principal numai în cadrul jurisdicției teritoriale. Ulterior, pentru comiterea unui anumit fel de infracțiuni internaționale, în dreptul internațional se stabilește răspunderea nu numai a persoanelor fizice, dar și a statelor respective, ceea ce din start limitează exclusivitatea jurisdicției naționale. În legătură cu aceasta, un rol mare îl joacă acele mijloace de drept internațional, care contribuie la creșterea eficienței colaborării statelor în combaterea criminalității internaționale, dar totuși sarcina principală o poartă organele de drept, care efectuează activitatea nemijlocită de tragere la răspundere penală și de pedepsire a infractorilor. De aceea pentru, cooperarea cu succes a statelor în vederea combaterii criminalității este necesară adaptarea legislației naționale la standardele internaționale și elaborarea unui mecanism procedural bine chibzuit de aplicare a normelor de drept.

Ultimul deceniu de dezvoltare a colaborării internaționale referitor la combaterea criminalității a adus la crearea și recunoașterea de către majoritatea statelor comunității internaționale a dreptului internațional penal, a pus începutul procesului de formare a organelor justiției internaționale și elaborării unui institut complex de norme procesuale penale internaționale.

Colaborarea cu privire la combaterea criminalității internaționale se efectuează nu numai cu ocazia prevenirii, reprimării și pedepsirii persoanelor, care au comis crime internaționale. Dincolo de hotarele sferei de acțiune a Codului crimelor împotriva păcii și securității omenirii rămâne o grupă largă de infracțiuni, numite în doctrina de drept internațional „crime cu caracter internațional”. Faptele criminale de acest gen se deosebesc de alte infracțiuni internaționale prin aceea, că au rădăcini istorice adânci.

Practic de-a lungul întregului timp de existență a sa omenirea luptă cu asemenea infracțiune, ca sclavia. Transformarea oamenilor în obiect de cumpărare-vânzare, forță de muncă gratuită, lipsirea lor de drepturile

elementare umane este un fenomen neobișnuit de viabil. Odată cu dezvoltarea societății umane, realizările progresului tehnico-științific, perfecționarea relațiilor internaționale, precum și în rezultatul luptei multiseculare acest tip de crime nu a fost nimicit. Sclavia numai s-a modificat, a căpătat forme și contururi noi, dar esența și conținutul ei au rămas aceleași. În prezent convențiile internaționale reglementează problemele de combatere a următoarelor forme de manifestare a infracțiunilor ca sclavia: munca obligatorie sau forțată [1, 2]; sclavia în familie, sclavia casnică, sclavia bazată pe neachitarea datoriilor, starea de șerbție; traficul de femei și copii [3, p.399].

Nu mai puțin istorice, decât sclavia, sunt asemenea crime ca pirateria, contrabanda, falsificarea banilor și hârtiilor de valoare, emigrația ilegală, etc.

În aspect general crimele cu caracter internațional sunt faptele criminale, prevăzute de convențiile internaționale, așa numitele crime convenționale, care nu se referă la crimele împotriva păcii și securității omenirii, dar care atentează la relațiile normale dintre state, și care cauzează prejudicii colaborării în diverse domenii ale relațiilor internaționale (economice, social-culturale, patrimoniale etc.), precum și organizațiilor și cetățenilor, adică care încalcă ordinea de drept internațional și după pericol și orientarea sa se deosebesc de crimele internaționale prin aceea, că sunt mai puțin grave. Obiectul crimei cu caracter internațional, care se bucură de o protecție ridicată și care este temei pentru calificare, nu constituie în realitate obiectul intenției directe din partea criminalului (de exemplu, intenția piratului constă în atentarea la personalitate și patrimoniu, dar de fapt prin acțiunile sale el creează pericol pentru colaborarea pașnică și realizarea relațiilor interstatuale în largul mării).

Deosebirea între infracțiunile cu caracter internațional de infracțiunile internaționale există de asemenea și la nivel procesual. Infracțiunile cu caracter internațional ca și oricare infracțiune penală se poate examina în instanțele naționale. Dificultatea constă în aceea, că în virtutea circumstanțelor comiterii lor și deosebirilor elementelor constitutive în dreptul penal al diferitor țări, în privința infracțiunilor cu caracter național poate avea loc conflictul jurisdicțiilor naționale sau în genere va fi greu de stabilit jurisdicția cuiva. De aceea pe lângă cerințele criminalizării faptelor, care constituie crimele cu caracter internațional, convențiile internaționale în acest domeniu trebuie să soluționeze problemele procedurale, iar dacă aceasta este imposibil, atunci – legislația de procedură penală națională.

Mai complicat stau lucrurile cu normele procedurale, care, de regulă, sunt elaborate nemijlocit de organele legislative în baza principiilor unanim recunoscute ale dreptului internațional și reglementărilor tratatelor internaționale.

Colaborarea Republicii Moldova cu statele străine la nivel procesual penal se realizează nu numai în raport cu crimele internaționale și crimele cu caracter internațional, dar și tradițional cu ocazia faptelor criminale, care sunt reglementate numai de normele dreptului penal național și în care este prezent așa numitul „element străin”, adică crimele comise de străini pe teritoriul altui stat sau împotriva cetățenilor străini.

În legătură cu elaborarea Codului infracțiunilor împotriva păcii și securității omenirii, Comisia dreptului internațional realizează ideea creării instanței penale internaționale, organului supranațional, în competența căruia va intra soluționarea problemei globale a combaterii criminalității. Prin delegarea drepturilor suverane de la statutul organizației internaționale, supra naționalitatea instanței penale internaționale se va determina prin raportul suveranității statului și atribuțiilor organizației internaționale. Se presupune a împuternici instanța penală internațională cu dreptul de executare a justiției prin intermediul convențiilor internaționale; drepturile alternative de realizare a activității, care constituie mecanismul colaborării statelor în combaterea criminalității, care include în sine: extrădarea infractorilor; asistența reciprocă în materie penală; schimbul de materiale în cadrul urmăririi penale; preluarea reciprocă a hotărârilor cu privire la acțiunile procesuale penale; controlul reciproc al persoanelor, condamnate și eliberate în mod condiționat; colaborarea poliției penale.

Realizarea jurisdicției instanței penale internaționale presupune oferirea benevolă a competențelor din partea statelor cointeresate. Procedura practicii judiciare în instanța penală internațională se va baza pe normele procedurale, aprobate în cadrul combaterii criminalității. Dar în cazul dat merită a fi menționat acel fapt, că la cererea statului cointeresat și la disponibilitatea în sistemul de drept al acestui stat a mecanismului elaborat pentru realizarea răspunderii de drept internațional penal a persoanelor, care au comis crime internaționale sau crime cu caracter internațional, în procedura penală a organizației internaționale poate fi utilizată legislația procesuală penală națională.

După o analiză amplă putem afirma că, în evoluția sa, societatea umană a fost și este amenințată de o serie de factori care pot fi la modul general împărțiți în interni, externi și naturali. La momentul actual este destul de greu de apreciat care sunt cele mai periculoase amenințări la adresa unei colectivități, fiind necesară o analiză destul de complexă, care până la urmă va scoate în evidență faptul că fiecare amenințare, cât de minoră ar fi, netratată corespunzător sub aspectul reacției imediate a societății poate deveni în timp un pericol real, mai mic sau mai mare.

Etapa actuală de dezvoltare a societății umane se confruntă cu alte modele de pericole, mult diferite de cele cunoscute în perioadele istorice anterioare. Cel mai mare și important din acest punct de vedere este pericolul terorismului. Despre terorism, deși este cunoscut într-o anumită formă încă din antichitate, s-a scris și se va mai scrie încă mult timp, deoarece la ora actuală reprezintă cea mai periculoasă formă de manifestare a crimei organizate. Terorismul contemporan reprezintă cea mai evoluată formă de organizare și acțiune pusă în slujba unor grupări anarhiste, de multe ori religioase, cu revendicări de cele mai multe ori de natură politică. În ultimii 30-40 de ani, pe lângă terorism, s-au dezvoltat se alte forme ale criminalității, și anume: trafic și consum de droguri, trafic de armament, trafic de carne vie, trafic de persoane în scop imigraționist, etc., activități infracționale care, chiar dacă nu se ridică la pericolul

reprezentat de terorism, pot constitui subiecte de analiză și îngrijorare la nivelul oricărui stat.

În acest sens o necesitate absolută este reprezentată de perfecționarea cadrului legislativ, care să vizeze incriminarea unor noi fapte de pericol săvârșite în diferite state.

Măsurile legislative și cele procedurale luate în executarea legilor trebuie să fie în acord cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului înscrise în instrumentele juridice internaționale și ale Uniunii Europene.

Dezvoltarea fără precedent a societății umane în ansamblul ei în secolul al XX-lea a creat premisele unei evoluții permanent în acord cu noile cuceriri ale științei și în domeniul nedorit al criminalității.

În acest context, s-a conturat tot mai accentuat o creștere a criminalității, atingând perioada de vârf prin perfecționarea unor forme complexe de manifestare a crimei organizate, și anume: acte de terorism, fabricare, trafic și consum de droguri, trafic de carne vie, trafic de arme și muniție, falsificări de monedă sau alte valori etc.

În ultimii ani, aceste forme complexe de manifestare a criminalității au depășit granițele unui singur stat, manifestându-se în majoritatea situațiilor pe teritoriul mai multor state sau continente. Chiar dacă destul de greu, statele lumii cunoscute cu regimuri democratice au înțeles totuși că singura posibilitate de realizare a unui control mai eficient sub aspect preventiv (a fenomenului în sine) este cea legată de realizarea unei cooperări judiciare internaționale corespunzătoare.

Crima organizată are la ora actuală capacitatea de a crea mari tensiuni economice sau politice, provocând chiar căderea unor guverne, în situația în care a reușit să pătrundă în structurile de conducere ale partidelor politice aflate în coaliții de guvernare.

La momentul actual, dar și în perspectivă, cea mai gravă amenințare la adresa existenței umanității este reprezentată de recrudescența terorismului internațional, fenomen care a luat o amploare fără precedent, afectând deseori siguranța statelor, destabilizând economii naționale, organizații și instituții, răsfrângându-se implicit asupra populației civile, panicată, speriată și indignată de mijloacele crude și josnice folosite de teroriști. Evenimentele sângeroase din ultimii ani, culminând cu lovitura dată S.U.A. la 11 septembrie 2001 de către membrii rețelei teroriste „Al-Qaida”, condusă de miliardarul Osama Ben-Laden (considerat răspunzător și de atacurile cu bombe asupra ambasadelor americane din Kenia și Tanzania din 7 august 1998) au îngrozit și conștientizat în același timp întreaga umanitate. În același context se înscriu și atacurile teroriste din Rusia, Spania, Anglia, Italia și Japonia, soldate cu victime omenești și importante pagube materiale.

Prezența și proliferarea îngrijorătoare a criminalității la nivel internațional a determinat o reacție de solidaritate din partea statelor, făcându-le conștiente de necesitatea intensificării colaborării în activitățile specifice de identificare, prindere, reținere și condamnare a celor vinovați.

Scopul final al activității de cooperare juridică între diferite state este acela de a se realiza o reducere la limite

acceptabile a criminalității și implicit a unei siguranțe sporite propriilor cetățeni.

Principala problemă care se ridică în actualul proces de accelerare a globalizării constă în coordonarea strategiilor și politicilor naționale cu strategiile, politicile și regulamentele statuate și acceptate pe plan internațional.

În ultimii ani, asistența juridică internațională a cunoscut noi și diversificate forme, unele legiferate prin norme juridice interne, altele prevăzute în diferite tratate și convenții internaționale [6, p.5].

Colaborarea Moldovei cu alte state privind combaterea criminalității în sensul procedurii penale la etapa actuală se efectuează în cadrul cooperării reciproce a statelor privitor la problemele sociale și se realizează în următoarele direcții:

1. Participarea la recunoașterea pericolului pentru comunitatea internațională a unor anumite fapte penale și necesitatea aplicării măsurilor comune pentru reprimarea lor prin intermediul adoptării convențiilor multilaterale. Determinarea infracțiunilor penale, care prezintă un pericol specific se efectuează după indicii:

a) comiterea infracțiunilor pe teritoriul câtorva state sau pe teritoriul care nu nimește sub jurisdicția nici a unui stat;

b) infracțiunile, cu element străin;

c) dacă lupta cu asemenea infracțiuni nu poate da efectul scontat la utilizarea numai a mijloacelor naționale.

2. Acordarea ajutorului în căutarea criminalilor care se ascund pe teritoriul Republicii Moldova și transmiterea lor statului cointerestat prin canalele diplomatice sau prin intermediul legăturilor nemijlocite ale organelor de drept ale diferitor state. Direcția dată de colaborare poartă un caracter bilateral, deoarece RM, de asemenea, are posibilitatea de a trimite statului străin comisia rogatorie cu privire la extrădarea cetățeanului Republicii Moldova, dacă referitor la această persoană a fost pronunțată sentința de condamnare sau decizia despre tragerea lui la răspundere penală.

Este necesar, de asemenea, de menționat, că dacă anterior statele se adresau către o țară concretă cu cererea despre căutarea sau extrădarea criminalului, atunci în prezent este posibilă căutarea la nivel mondial, și nu numai a criminalului, dar și a persoanei care a sustras patrimoniul.

3. Acordarea și primirea asistenței în acțiunea de procurare a materialelor necesare cu privire la acțiunea penală prin intermediul direcției de însărcinare despre efectuarea acțiunilor necesare de anchetă peste hotare. Însărcinările se pot transmite prin diverse căi, atât diplomatică, cât și nemijlocit între organele de anchetă judiciară.

4. Studiarea problemei criminalității și combaterea ei în formă de participare la congresele internaționale, în crearea și lucrul organizațiilor internaționale, institutelor științifice de anchetă.

5. Acordarea asistenței practice unor anumite state în soluționarea problemei, legate de criminalitate, precum și în studiarea problemelor date. Acest ajutor este exprimat, mai ales, în trimiterea în anumite țări a experților, chemați să acorde ajutor concret.

6. Schimbul de informații cu privire la diverse probleme legale, de exemplu, despre sentințele, emise în privința cetățenilor altei țări.

Analiza direcțiilor enumerate de participare a Republicii Moldova la colaborarea internațională cu privire la combaterea criminalității arată, că sfera de activitate dată se găsește în legătură strânsă cu cooperarea statelor în privința diferitor probleme reciproce. Și, mai ales, cu colaborarea statelor privitor la protecția drepturilor omului, care în perioada actuală de dezvoltare a relațiilor internaționale pe deplin argumentat se poate considera fundamentală. Acest fapt este legat, în primul rând, de aceea, că respectarea de către anumite state a principiului internațional unanim recunoscut a priorității valorilor general umane asupra intereselor interstatale și naționale, exercită o influență considerabilă nu numai asupra stabilirii tratatelor politice, dar și nemijlocit se răsfrânge asupra dezvoltării economice a țărilor date, din care face parte și Republica Moldova.

Combaterea internațională a criminalității se face în anumite modalități:

- încheierea convențiilor internaționale privind acordarea asistenței juridice, extrădarea criminalilor, recunoașterea anumitor fapte criminale și alte probleme;
- aderarea la organizațiile internaționale de următoarele tipuri: organizațiile internaționale generale (ONU), organizațiile internaționale regionale (Liga

Țărilor Arabe etc.), instituții specializate ONU, organizațiile internaționale speciale (Interpol, Europol).

Problema luptei împotriva criminalității se examinează și se soluționează de către organizațiile internaționale permanente și temporare (ad-hoc) – la conferințe și congrese internaționale; de către organizațiile interstatale și non-guvernamentale, de exemplu, Asociația internațională a dreptului penal). Reprezentanța Republicii Moldova face parte din practic toate organizațiilor menționate. Cu alte cuvinte, Republica Moldova participă la cooperarea internațională în sfera combaterii criminalității la nivel mondial, regional și bilateral.

Concluzii. Generalizând cele expuse, concluzionăm că la etapa actuală, participarea Republicii Moldova în lupta internațională împotriva criminalității a atins un nou nivel, care se manifestă nu doar în încheierea acordurilor și tratatelor internaționale privind asistența juridică internațională în materie penală și extrădarea infractorilor, în implementarea diferitor convenții în legislația națională, reprezentanța în diferite organizații internaționale, care luptă împotriva criminalității, dar și elaborarea mecanismului de cooperare a sistemului de drept național și normele dreptului internațional în domeniul procedurii penale, a ordinii colaborării organelor operativ-investigative ale Republicii Moldova cu organele judiciare internaționale.

Referințe bibliografice:

1. Convenția internațională OIM nr.29 din 28.06.1930 privind munca forțată sau obligatorie. În: Tratatate internaționale, 2001 vol.27, pag. 210.
2. Convenție internațională nr.105 din 25.06.1957 privind abolirea muncii forțate. În: Tratatate internaționale, 1998 vol.1, pag. 250.
3. Protocol privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.200. În: Tratatate internaționale, 2006 vol. 35, pag. 399.
4. Angel, I. M. Tratat internațional și dreptul intern. București: Lumina Lex, 1999. 465 p.
5. Aramă, E. Istoria dreptului românesc. Chișinău: Tipografia centrală, 1998. 250 p.
6. Boroi, A., Rusu I. Cooperarea judiciară internațională în materie penală. București: ALL BECK, 2008. 632 p.
7. Kogălniceanu, M. Proiect de Constituțiunea Principatelor Unite Moldavia și Țara Românească. Podul Lung: Tipografia Minervei, 1861. 253 p.
8. Pantea, V. Infracțiunea politică și dreptul penal contemporan. București: Lumina Lex, 1998. 287 p.
9. Галенская Л. Н. Международная борьба с преступностью. Москва: Юрист, 1972. 356 с.
10. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. Том II. Петроград: Юридического общества при Петроградском университете, 1915. 387 с.
11. Ивановский И. Взаимное содействие государств в производстве следствий по делам уголовным. Москва: НОРМА-ИНФРА, 1889. 276 с.
12. Пашуканис Е. Очерки по международному праву. Москва: Госюриздат, Советское законодательство, 1935. 345 с.
13. Карпец И. И. Проблема преступности. Москва: Юрист, 1969. 387 с.